Оце я, матушко, прийшла по ділу до батюшки. Хотіла й висповідаться, і розказать все дочиста, як воно було. Нехай батюшка за мене оступляться. Сміються з мене люде та й сміються. Вже мені затого очі висміють. Продражнили мене злодійкою; злодійка та й злодійка! Не то що, матушко, люде, а вже навіть малі діти, як часом іду вулицею, то вони граються та й кажуть проміж себе: он, диви! злодійка йде. Такий мені сором, що вже швидко не можна буде мені між люде й очей появить. А хто докаже, щоб я в кого що вкрала? Хіба я винна, що мій чоловік крав? Ой боже мій! Я, серце матушко, в такім клопоті, що вже й ночі недосипаю. А все то сталося од того часу, як мого чоловіка посадили на висідку в тюрму. Що на його те нещастя спало, то нігде правди діти. Але й божуся, й присягаюся, і ладна землі з'їсти, що я ні в чому невинна й невісна, їй же богу, невісна! Я вам розкажу все дочиста, як воно було і як те лихо на мене спало.

Ото раз в великий піст увечері вдягається мій Петро. А я йому кажу: "Куди це ти думаєш йти? Надворі грязюка та так поночі, що й з двора в ворота не потрапиш". А він мені одказує: "Не питай! Не твоє діло; йду, куди треба". Пішов він, а я сиджу, та куняю, та все його жду. Нема його та й нема! В хаті тихо. Надворі вже нігде й собака не гавкне: відомо, пізня доба. Вже й перші півні заспівали; вже на мене сон налягає, а його нема. Коли чую, стукає він у вікно та й каже: "Одчини!" Ото я одчинила. Входить він у хату та й уносить на плечах, може, так як з півкорця чогось в мішку. Кинув він мішок на діл та й каже: "Візьми та спорожни мішка". Розгорнула я мішок, подивилась, аж у мішку кукурудза. "Де це ти взяв кукурудзи?" — питаю я в його. А він каже: "Нащо тобі знать! Коли приніс, то бери, та мерщій ховай, та й не питай. Я купив в одного чоловіка". "Петре!— кажу я,— гляди лишень, щоб тобі не скрутилось та не змололось за цю кукурудзу". Я трохи вже догадувалась, де він взяв ту кукурудзу, бо він вже давно злигався з недобрими людьми та все з ними в шинку сидить. Так мені стало ніяково: і страшно мені, й сором. Однесла я ту кукурудзу в комору, а в мене в коморі було ще трохи кукурудзи, бо я восени заробила собі. Взяла я ту кукурудзу та й висипала в мішок до

своєї; думаю, притулю до своєї, бо мала до чого притулити. Але, їй-богу, їй-богу, я не винна була ні в чому!

Ото вертаюсь я з комори, а він знов вдягається в свиту. "Чоловіче!— кажу я.— Куди це ти знов думаєш мандрувать? Бійся бога або котрого святого! Ти до чогось доходишся. Сиди в хаті та не рипайся, а коли хочеш, то підеш собі другої ночі, бо ти мені спати не даси". Він з злістю крикнув, з нестямки вилаяв мене, бо такий палкий та опришкуватий, як той огонь, хоч на взір ніби й лемехуватий і зателепуватий, бо як почне розмовлять, то висмикує помаленьку з рота слова, неначе висмикує за гичку буряки з затужавілої грядки. Ото він знов потягся з хати. Погасила я світло та й спать не лягла. Сиджу собі на лаві, куняю та й думаю. І сон мене не бере. Погане діло, думаю, заходиться оце в нашій хаті! І навіщо оце йому робить? В нас же в хаті не злидні ж нещадимі завелись. Але що ж робить, коли він мене не слухає, хоч зве мене розумною. Говорю до його, як до стіни. А як скажеш йому правду в вічі, то він так і спахне, як той присок. Заспівали другі півні, аж він знов стукає в кватирку. Одчинила я двері, засвітила світло, дивлюсь, а він приніс добрий клунок проса. "Де це ти,— кажу,— береш? звідкіль носиш?" А він тоді до мене: "Та краду! бери, та ховай хутчіш, та спорожни мішка". "Боже мій милостивий!— думаю я,— що мені робить?" Однесла я те просо в комору та й притулила до свого, бо в мене було ще мисок зо три проса, то й було до чого притулить. Але, їй же богу, я невісна; їй-богу, невісна й не винна ні в чому! Вернулась я з комори в хату, дивлюся, а він знов вдягається в свиту. "Куди ти,— кажу,— знов думаєш потягтися?" А він каже: "Та туди ж, куди й ходив".

Лягла я спати. Лягає й він, не роздягнувшись. Я задрімала. Вже почало щось сниться, та таке страшне: якийсь ведмідь з рогами,— коли чую, він встає. "Куди ти,— кажу,— налагодивсь оце йти! Вже ж з півночі звернуло". А він каже: "Та туди ж, куди й ходив. Злодійство, як горілка розбирає: вип'єш чарку, заманеться й другої". "Оце,— кажу,— побила мене лиха година та нещаслива. Цілу ніч тягається десь, як той вовкулака, не дає мені гаразд одпочить". Пішов він мовчки з хати, а я вже так напрацювалась, що й заснула. Коли чую, знов торохтить у вікно

так, що аж шибки дзвенять. "А бодай тебе вже на мари винесло, як тебе оце носить!" — крикнула я в кватирку до його. Засвітила я світло, дивлюсь, а він приніс п'ять шматків сала ще й клунок пшениці. В мене ще зосталося в боденці од пущення дві четвертини сала. Взяла я ті шматки сала та й притулила до свого, бо сало ж не значене: думаю, притулю я те сало хоч до того місця, де лежало наше сало, то все якось буде безпечніше. Але побий мене хрест святий, коли я була в тім винна, їй-богу, не була досвідчена, бо я його не посилала й не намовляла на те погане діло. Заглянула я, матушко-серце, в той мішок, аж там білокора пшениця. "Нащо ж ти, вороже, приніс мені цієї пшениці?— кажу я до його.— Ти ж знаєш, що на все село ні в кого нема білокорої пшениці, тільки в Кулика. До чого я її притулю, коли вона значна? Бери її та неси хутчій з хати, бо я її не прийму. Про мене, хоч в болото висип".

Став він, задумався, почухав потилицю та й каже: "А біс його батька знав! Це не день, а ніч: що налапав, те й узяв. Тепер розкидай вже ти жіночим розумом, бо ти не з біса розумна на ввесь куток!" "Бодай,— кажу,— тебе розкинуло по шматку на великій дорозі, як оце ти наробив мені клопоту". Розкинула я розумом і по городі,

і по горищі, і по хлівах — нема де сховать або хоч прихистить. "Біжи ж,— кажу,— та зірви в помості в коморі дошку, та й сховай там, бо в нас нема ні зерна ні червоної, ні білокорої пшениці". Подумав він, почухався, пішов до комори, зірвав дошку, упорався, прийшов та й каже до мене: "Коли приметикувала, де сховать, то гляди ж, жінко, держи язик за зубами, та ще й добре, бо в тебе розум добрий, та язик дуже довгий: ти таки язиката й не дерзка на язик зроду. Як пробрешешся, то і я піду на Сибір, і ти підеш". Впав він на лаву та й захріп. Ото тільки що почало розвиднюваться, прийшов староста та й давай трусить. Але, бог дав, якось минула та струсанина: люде знали, що в мене була кукурудза, було й просо, було й сало, а пшениці не знайшли, бо й своєї таки не було.

Ото якось минулося те лихо, а я кажу до його: "Гляди ж ти, вороже, не волочись мені більше вночі та не буди мене по тричі, бо й сам пропадеш, і мене з маленькими дітьми занапастиш". А він каже: "Ви,

жінки, розумні на всьому готовенькому: от якби й ти крала потрошку то там, то там, то може б і дохарчувались до нових жнив. Ти принесла б щось до хати, чи курку, чи гуску, чи порося, і я б приніс, то й діло пішло б спірно". Намагається він: "Крадь та й крадь!" "Не діждеш,— кажу я,— цього ніколи, щоб я крала, бо я чесного роду: і батько мій не крав, і дядьки були хазяйновиті, не буду красти й я". А тепер от через його і я стала злодійка, та й злодійка, і другого прізвища мені нема на селі. Та вже мені ніхто так не допік, як ті Кушніренкові дітища. Як тільки простую вулицею проз Кушніренка, то ті лобурі повибігають та й репетують: "Тітко Домахо! а нащо ви хотіли в нас порося вкрасти? Тітка Домаха злодійка!" Та, їй-богу, аж на тин повилазять та ще й грудками на мене шпурляють. Господи милостивий! Що я їм такого заподіяла? Ото в чистий четвер ішла я проз Кушніренків двір. Коли дивлюсь, коло воріт бігають поросятка, та такі чистенькі, як перемиті. Я впіймала одно поросятко та хотіла погратись та погладити по спинці. Граюся я з тим поросям та й думаю, грішна: ото якби мені таке поросятко на посвячін-ня! А воно як закувікає! Десь узялися свині та так і опали мене навкруги, як ті собаки; а стара свиня як вискочить з Кушніренкового двору та просто й кинулась на мене, мов скажена сука. За свиньми сипнули з двора собаки. Стара сука вхопила мене, вибачайте, ззаду за спідницю та одшматувала пілку од самісінького пояса аж до землі. Ще, хвалить бога, що не скалічила. Кинула я те порося, а тут повибігали Кушніренкові діти та давай кричать: "А нащо ви, тітко, хотіли наше порося вкрасти?" "Та я,— кажу,— хотіла тільки пограться". А вони давай навзаводи кричать: "Злодійка! злодійка! злодієва жінка!" Та давай цькувать мене собаками. "Цур вам, пек вам з вашим поросям! Ось через ваше порося пропала моя спідниця",— кажу я. Вхопила я той шмат з землі, зібрала спідницю в руки, щоб хоч не біліла сорочка, та й пішла додому вже манівцем, сукупними городами, щоб люде не сміялись.

А це після великодня причепилась до мене сусіда Марта за ті яйця. Раз якось іду я через її город додому навпростець, через бур'яни. А вона така хазяйка, що в її городі в бур'янах зайці виплодились. Іду я та й угляділа під лопухом дванадцятеро курячих яєць. Я думала, що то моя курка нанесла, бо було все бачу, що вона літає через тин в Мартин город.

Сама ж Марта про це знає, бо поперебивала ноги ломакою моїй курці і не раз зо мною за неї лаялась. Я забрала яйця в пазуху, бо вони ж не значені. Мартині діти вгляділи та й розказали Марті. Од того часу мені не можна й через її город перейти: кричить на мене: "Злодійка, злодієва жінка!",— а за нею й діти" Такий мені сором, такий клопіт, що вже сусіди нічого мені не позичають.

Ото почала я перед Великоднем вговорювать чоловіка, бо він таки мене в дечому слухає, тільки в тому, поганому ділі, ніколи мене не слухав. Все було каже: "Ти й розумна в дечому, а в дечому дурніша од курки". А я йому й кажу: "Коли вже ти вкрав пшеницю, а я допильнувала, то піди десь далеко, тільки не в Ямполь, щоб люде не впізнали, та продай оту пшеницю, а як не продаси, то неси молоти про мене й за сто верстов, коли вже на тебе таке нещастя спало". А він до мене каже: "Одже ж ти, Домахо, розумна з біса! І справді часом варт і в жінки розуму позичить". Ото поніс він ту пшеницю десь далеко до млина, змолов, а я мусила з того борошна паску спекти. Він їсть, діти їдять, їм байдуже за все, а мене все сум бере: "Борони боже,— думаю,— якого нещастя!" Та ще він до того зійшовся з поганою компанією, та все десь блукають вночі по селах та по хуторах; одбився од роботи, бо вночі тиняється, як той звір, а вдень спить. Ото, серце, од того часу він так розледащів, що й за роботу не візьметься. Настали жнива. Люде в поле, а він візьме свиту та й потягнеться з компанією або до шинку, або десь на ярмарок.

Минули жнива. Я кажу чоловікові: "Піду я на першу пречисту в Ямполь на одпуст та й зайду на ярмарок, бо треба купить то сього, то того для господарства". А він каже: "Про мене, йди, тільки не трать дуже грошей на ярмарку, бо ті жінки як підуть на місто, то ладні купить цілий ярмарок". Діждалась я пречистої та й пішла в Ямполь.

Прийшла я на ярмарок, аж там маляр продає образи. Я вгляділа образ святого Миколая, та такий гарний, що аж сяє на сонці, як золото. Не втерпіла я та й купила той образ. Пішла я на одпуст та й поставила образ в церкві; молюся та й думаю: "Буде ж мені тепер од чоловіка, що я потратила так багато грошей на ярмарку, ще й образ купила". Після

служби божої якийсь піп посвятив нові образи. Людей було сила! Попів було з десять. Я вже й не пам'ятаю, як я взяла свій образ, пішла з церкви та й не заплатила попові шість шагів за посвячіння... їй-богу, не знаю, як воно так трапилось: чи я забула, чи мені памороки одбило, чи ярмарок заморочив мене, чи я вчинила це з незнавки та з нетямучості, чи я чоловіка, може, боялась. Приходжу додому, почепила образ на стіні, а в мене все не виходить з думки: чом я не заплатила попові за посвячіння? Це ж я вчинила гріх. Коли б мене, борони боже, не скарав святий Миколай або на дітях, або на худобі, або й на чоловікові. В мене, бачте, все була думка на чоловіка, що він робить погане діло. Глянула я на святого Миколая, а він на мене дивиться, та так суворо та сердито. Почала я варить вечерю, пораюсь коло печі, а святий Миколай все на мене дивиться, неначе живий, повертає на мене очі, куди не ступлю хоч ступінь, ще й неначе пальцем свариться. Гляну на другі образи: свята Варвара дивиться на полицю, святий Юрій неначе дивиться на піч, а святий Миколай все за мною слідком водить очима. В мене чогось серце стривожилось: це, мабуть, через те він так страшно дивиться на мене, що я не заплатила шість шагів попові за посвячіння. Другого дня була неділя. Встаю вранці, заходжуюсь пораться коло печі. Чоловік розпитує мене за ярмарок, а я й не кажу йому, що я купила образ. Вглядів він образ на стіні та й каже: "А це нащо ти купила образ? Ще мало тобі їх висить на стіні. Навіщо ти дурно потратила гроші?" Як почав він клясти мене, а я й собі не мовчу. Він слово, а я двоє. Так мене розібрала злість, що я забула, що була свята неділя. Він розлютувавсь та кинувся мене бити, а я не втерпіла та й налаяла його: "Будь,— кажу,— ти проклят од нині й довіку! Бодай на тебе трясця й болячка! Щоб тебе на Сибір завело, як ти оце мене увів у гріх, що мушу лаятись з тобою до служби божої". Тільки що я налаяла його, а тут дзвін до церкви: бов! Я так і охолола. Боже мій! Що ж це я сказала! Я ж прокляла його саме тоді, як до церкви задзвонили... Зварила я обід, пішла до церкви, хрещуся та молюся, а в мене з думки не виходить, що я свого чоловіка прокляла в неділю вранці до служби божої. Вернулась я додому, сіла обідать, а мені й їжа не йде. По обіді він пішов у клуню спати, а я схилилась на стіл та все журюся, все сподіваюсь якогось лиха.

Вже надворі поночіло. Він вдягається та й іде з хати. Я кинулась до його, заступила йому двері, прошу, благаю та плачу: "Куди ти йдеш! схаменися хоч на цей день, вражий сину, бо буде тобі якась напасть!" Він пхнув мене та й потягся. Опівночі чую, стукає він у кватирку. Я засвітила світло, одчинила двері. Протираю очі спросоння, глянула, а мені здалося, що він держить на руках барана. "Навіщо ти, вражий сину, вкрав оцього барана? — крикнула я на його.— До чого я його притулю? Ти ж знаєш, що в нас овець і заводу ніколи не було!" А він каже: "Тю-тю на тебе, дурна! Протри лиш сонні баньки. Це такий баран, що можна й до рота притулить". Я протерла очі, дивлюсь, а він держить щось на руках, завинуте в свиту, а обидва рукави теліпаються. Розгорнув він свиту та й виймає здорове барильце, набите залізними обручами. "Що ж оце ти, анахтемська душе, припер до господи? — кажу я.— Де ж оце в світі божому я діну оте барильце?" А він одбив барильце, простелив серед хати свиту, сів сам, взяв горнятко та й давай точити горілку. Припав він до горщечка, як віл до води, дудлив, дудлив, а далі перевів дух та й каже: "Ож на, Домахо, притули оцього барана до рота! їй-богу, як покуштуєш, то й зґедзкаєшся! Ти зроду не пила такої горілки. Це не така, як у шинкарів, розведена водою". "А бодай ти не діждав, щоб я злодійську горілку пила! — кажу я.— Пий вже сам, про мене, й лусни!" Сіла я на лаві: дивлюсь на нього та й думаю, де б ту прокляту горілку сховать, щоб часом не трапилось яке лихо. Думала вилити воду з діжки та й влить туди горілку, а барильце закопати десь на городі. Думала я, думала, а він сидить та все п'є й не перестає. Я незчулась, як впала на лаву, як і сон мене зміг...

Коли чую спросоння, щось дверима торгає. Я прокинулась, а надворі тільки що почало на світ благословиться. Я схопилась, дивлюсь, він лежить серед долу на свиті, мов мрець, а коло нього стоїть барильце. Я дометику-валась, хто стукає в двері. Кинулась ховать барильце в грубу, воно не влазить; я засунула його в піч, заклала трісками, заставила челюсті горщиками, а сама трушуся, неначе мене пропасниця трусить. Хотіла збудить Петра, торсала його за плечі з усіх боків, смикала за чуприну, а він лежить, як колода. Я незчулась, як двері виставили й одчинили, як староста з людьми шусть у хату! Знайшли вони барильце в

печі, взяли барильце, а його, впіймавши на гарячому вчинку, зв'язали та й повели в тюрму.

Повели його, а я сиджу та все думаю: це ж все лихо виявилося через мій гріх. Це ж мене покарав святий Ми-колай та свята неділенька. Хотіла молитись, та боюся й глянуть на образ. Настав вечір. Вийду з хати, а мені все здається, що на мене сердито дивиться святий Миколай. Увійду в сіни, неначе бачу його й там, а ввійду в хату, мені привиджується, що він заглядає в хату з темних сіней в одчинені двері. Куди піду, він неначе ходить навздогінці за мною, гониться слідком, так що я аж оглядаюсь. Лягла я спати, мені сниться, що ніби наш батюшка увійшли в хату, начебто з молитвою. Коли я придивлюсь, аж серед хати стоїть святий Миколай в золотих ризах, в золотій шапці, з золотою книжкою в руках, та свариться на мене. Господи, якого страху я набралась! А раз я смерком пішла по воду до річки. Йду я з відрами між вербами, а під вербами вже зовсім поночі, йду я та й оглядаюсь на всі боки, а мені здається, от-от хтось ухопить мене збоку. Прийшла я на берег, стала на камені, та тільки що поставила відро, коли щось як скинеться коло самого каменя, та таке здорове, як людина. Небо на заході було червоне, і я, їй-богу, своїми очима бачила, як воно заблищало, неначе було в золотих шатах. Я й не стямилась, покинула й відра та прожогом кинулась втікати

стежкою. Та вже нагодилась одна сусіда, і я з нею вернулась у берег за відрами.

Господи, якого страху я набралась! Було смерком вже боюся й на город вийти. Терпіла я, та й не стерпіла, пішла в Тернівку сповідаться до тієї церкви, де я вінчалась з своїм чоловіком, бо кажуть, що в тій церкві, де шлюб брала, бог простить найбільший гріх. На духу я розказала всі свої гріхи: як не заплатила шість шагів за посвячіння святого Миколая, як в неділю вранці прокляла свого чоловіка, як через це його посадили в тюрму; призналася, що раз в мене не стало солі, і я побігла до сусіди позичать, а сусіда була в полі; я одсунула своїм ключем засов, набрала солі в горщику на полиці; згадала, що в мене й пшінця вже мало на кашу, та й пшінця набрала, та за тим клопотом і забула оддати. "Але,— кажу,—

батюшко! І божуся, й присягаюсь, що я невинна: я не крала, а тільки позичала, та і досі не оддала". Згадала, як колись у сусіди Марти знайшла на городі в бур'яні курячі яйця та забрала в пазуху. "Але,— кажу,— батюшко! їй-богу, я й у цьому невинна, бо думала, що то моя курка неслася в чужому городі, бо все було літає через тин в чужий город в бур'ян. Нехай мене святий хрест поб'є, коли я крала". Висповідалась я, а батюшка й каже: "На ті шість шагів, що ти не заплатила за посвячіння образа, обміни в церкві свічку та й постав перед святим Миколаєм: а в кого ти брала сіль та пшоно, тому ти повинна оддати, то вийде, ніби ти позичала, а не крала".

Одговілась я, вернулась додому; якось мені легше стало на душі. Чи вийду вночі надвір, за мною вже не гониться святий Миколай. Але як гляну на той образ, то все мені якось сумно в хаті сидіти, бо святий Миколай все суворо дивиться на мене, як і перше дививсь. Оце, матушко, я принесла той образ батюшці, нехай коли ласка їх, поставлять його в церкві, бо я через цей образ ладна од своєї хати одцураться.

1885 року.